

N. KALICZ, *Die Pécelers (Badener) Kultur und Anatolien*, în *Studia Archaeologica*, II, Editura Academiei de Științe Maghiare, Budapesta, 1963, 102 p. + 6 fig. + 6 tabele și 7 pl.

— Seria *Studia Archaeologica* este publicată de către Institutul arheologic al Academiei de Științe Maghiare (redactor: L. Gerevich). Ea cuprinde monografiile de mică întindere, al căror scop este de a informa pe oamenii de știință străini asupra celor mai importante rezultate ale cercetării arheologice maghiare. De aceea se și publică într-o limbă de circulație mondială. În vol. I publică M. Párducz: *Die ethnischen Probleme der Hunnenzeit in Ungarn*.

Lucrarea colegului Nándor Kalicz apare în condiții tehnice excelente, ceea ce o face să fie și mai căutată. În afară de aceasta, autorul tratează aici una dintre problemele de mare actualitate și importanță din istoria străveche a Europei centrale și sud-estice și a Anatoliei. Problemele discutate au atinge directă cu regiunile noastre, așa cum avuseseră și lucrările privind, în general, același complex de probleme ale lui J. Banner¹ și Ida Bognár Kutzián², apărute cu câțiva ani mai înainte.

Autorul pleacă de la descoperirile făcute în 1958 în nordul Ungariei, la Center, 4 km nord de orasul Ózd. Aci s-au săpat șapte morminte de incinerare, aparținând culturii Baden-Pécel, întâlnită și în vestul și sud-vestul României. Cel mai interesant dintre cele șapte morminte este mormântul nr. 3, în care au fost descoperite trei urne de dimensiuni felurite, conținând resturi de oase omenești incinerate: urna mare conținea oasele unei femei în vîrstă (36—50 ani), urna mijlocie și urna mică aveau oase de copii. Urnele au fost îngropate la intervale de timp. Ne găsim în fața unui mormînt de familie: mama și doi copii. Urnele au forma corpului

omenească și pe gîtul lor este reproducă „masca omenească”. Ele fac parte din seria urnelor antropomorfe, zise „cu mască”. Deasupra mormintelor se găsea cîte o piatră funerară.

Legăturile cu Anatolia sînt documentate în prezent printr-o serie, meru îmbogățită de materiale și observații noi. Se pare că rîtul de incinerare și obiceiul de înmormîntare în vase își are tot o origine egeo-anatoliană (p. 14—18). Cele trei vase „cu mască” sînt unice pînă acum în arheologia comunei primitive de pe teritoriul Ungariei și ele aruncă într-adevăr o lumină nouă, nu numai asupra legăturilor cu Anatolia dar mai ales asupra originii culturii Baden-Pécel. Multă vreme oamenii de știință căutaseră originea acestei culturi spre nord. După al doilea război mondial, cînd descoperirile arheologice au sporit meru în Europa centrală și sud-estică, dar și în Orientul apropiat s-a putut observa că multe elemente de conținut ale culturii Baden au un puternic caracter sudic, alături de cel local. Cel dintîi care a subliniat cu deosebită hotărîre componența sudică a fost J. Banner și apoi Ida Kutzián. N. Kalicz, pornind de la această nouă orientare, analizează o serie întregă de grupe de materiale, pe baza cărora ajunge la concluzia că originea culturii Baden-Pécel este în sud. Fără îndoială că în înlînșuirea argumentării, un loc de seamă ocupă cele trei urne antropomorfe de la Center, care se găsesc desigur, pe linia unei legături genetice certe cu grupa de mult cunoscută de la Troia, atît din punct de vedere tipologic, cît și în ceea ce privește semnificația. Asemenea vase apar în Troia II — Troia V. Această poziție cronologică ușurează oarecum datarea exemplarelor din Ungaria, indicînd în același timp, vechimea mai mare a mediului troian, în care apar asemenea vase, precum și locul de origine și direcția răspîndirii lor spre Europa centrală. Fără îndoială că vase „cu mască” se întîlnesc

¹ J. Banner, *Die Pécelers Kultur*, în *Archiv für Ethnologie*, 35, 1956.

² Ida Bognár Kutzián, *Über südliche Beziehungen der ungarischen Hochkupferzeit*, în *AAH*, vol. 9, 1958, p. 155—190.

pe un vast spațiu și forme mai timpurii se cunosc încă din neoliticul mijlociu și apoi în neoliticul târziu din Europa sud-estică. Ceea ce interesează în deosebi în descoperirea de la Center este problema fixării mai de aproape a răstimpului în care pot fi date cele trei urne și, în al doilea rând, aducerea în discuție a problemei originii însăși a culturii Baden, atât de mult discutată. Din punct de vedere stilistic și cronologic, cele trei vase din mormântul 3 de la Ózd-Center nu documentează cea mai timpurie serie. Tehnica arată același lucru. N. Kalicz evită să se pronunțe pentru un sincronism mai strâns cu Troia, deși este clar că urnele antropomorfe din Ungaria nu pot fi date decât *post-Troia III*, mai ales dacă ținem seama și de poziția culturii Baden-Pécel din punct de vedere al cronologiei relative, cât și de periodizarea sa.

Desigur că în conținutul culturii Baden găsim o componentă locală, de caracter Lengyel. O oarecare legătură genetică a existat între aceste două culturi, cam de genul aceleia dintre cultura Gumelnița-Kodjadermen și cultura Cernavoda. Prezența unui orizont Proto-Baden în ținutul dintre Sava și Drava orientase căutarea originii culturii Baden spre Balcani, iar studiul unor elemente de conținut duse la formularea de către Vl. Milojević a ipotezei că geneza culturii Baden trebuie pusă în legătură cu un curent pornit din Anatolia, care a trecut peste Bulgaria de sud și regiunea Niș, către aria culturii Vinča (faza Irtzie). Din contopirea elementelor fazei târzii Vinča, cu acelea ale culturii Lengyel și cele anatoliene ar fi luat naștere cultura Baden-Pécel. J. Banner a dus mai departe problema originii sudice a acestei culturi, iar autorul lucrării de față a venit cu noi argumente pentru susținerea unei atare concepții. Fapt incontestabil este acela că ne găsim în fața unor numeroase asemă-

nări între cultura Baden și complexe de bronz timpuriu din Grecia, Macedonia, Bulgaria și Anatolia — cum remarcă și N. Kalicz — iar descoperirile mai recente din Grecia de nord vin să sublinieze mai mult asemenea analogii. Dacă se încearcă a se preciza căile de desfășurare a procesului genezei culturii Baden, numai documentarea folosită de Kalicz, ipotezele și concluziile formulate pe baza ei, nu sînt suficiente. Recentele descoperiri din România, Bulgaria și Iugoslavia pun problema completării documentării, revizuirii și conturării mai clare a părerilor privind cultura Baden, mai ales în ceea ce privește originea sa sud-est-balcanică și anatoliană, dacă luăm în considerare și caracterul structurii conținutului său, în bună parte sud-est-balcanic-anatolian. Dar, pentru înțelegerea și adncirea unor probleme de genul acesta, va fi necesar să pornim de acum înainte de la complexul Cernavoda-Ezero, a cărui arie de răspîndire spre nord-vest se dovedește a fi avut atingere cu aceea a culturii Baden. Prin *intermediul* complexului amintit ne vom putea explica mai bine geneza însăși a culturii Baden.

Nu ni se par definitive formulările privind raportul dintre cultura Baden-Pécel și cultura Coșofeni-Kostolac, fiindcă descoperirile și observațiile mai vechi de la Bubanj nu au clarificat această problemă, care va trebui urmărită pe viitor pe un spațiu mult mai întins, după ce vor fi fost obținute date stratigrafice noi și o periodizare internă, atât a culturii Baden cât și a culturii Coșofeni, mai corespunzătoare.

Lucrarea semnalată aci reprezintă, fără îndoială, o contribuție însemnată la lămurirea unor probleme generale, dar și a altora, care au legătură directă cu acelea privind țara noastră.

D. Berciu